

Redengevende omschrijving boerderij

Spurkstraat 90
Berlicum
(gemeente Sint-Michielsgestel)

drs. Elke de Rooij

1 Algemene gegevens

Oorspronkelijke functie	: boerderij
Huidige functie	: woonhuis en architectenbureau
Bouwjaar	: ca. 1870
Bezoekdatum	: 26 november 2008

2 Beschrijving

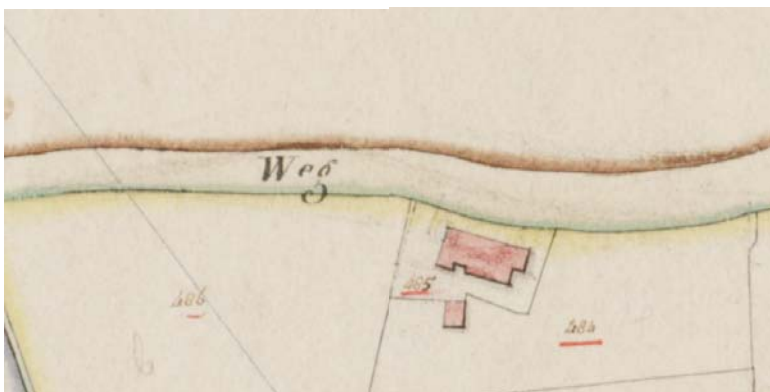
Situering en geschiedenis

Ten zuiden van de bebouwde kom van Berlicum, aan de andere zijde van de Zuid-Willemsvaart, ligt de Spurkstraat. Het grootste gedeelte van deze straat hoort bij Den Dungen, maar de laatste boerderij is van oudsher onderdeel van Berlicum. Op het kadastraal minuutplan van 1832 werd gemeentegrens gevormd door een kleine waterloop, genaamd de Qualbeek/Kwalbeek. Over de waterloop was ter hoogte van de grens het “Spurks Brugje”. Even voor het brugje (vanaf Berlicum gezien) lag in 1832 aan de linkerzijde een voorganger van de boerderij Spurkstraat 90. Deze hoekgevelboerderij was in de lengte langs de straat gesitueerd. Hoekgevelboerderijen kwamen in deze omgeving veel voor. Achter het gebouw bevond zich een klein vierkant gebouw. Vermoedelijk is dit nog aanwezig op het terrein.

Op het kadastraal minuutplan is verder te zien dat de Spurkstraat al behoorlijk bebouwd was (met een flink aantal hoekgevelboerderijen). Ook nu nog zijn er veel oude boerderijen te vinden, waaronder een aantal Rijksmonumenten.

In circa 1870 is de oude boerderij Spurkstraat 90 vervangen door een nieuw exemplaar. De nieuwe boerderij, van het langgeveltype, werd met de kopgevel van het woongedeelte naar de straat geplaatst. Bij bombardementen tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het gebouw naar verluid getroffen door brisantbommen, waarbij het gehele bedrijfs gedeelte verloren ging. Aan het begin van de jaren vijftig werd het herbouwd. Inmiddels is het boerenbedrijf niet meer in gebruik als zodanig. In het voorhuis bevindt zich nog altijd de woning, op de zolder van het voormalige bedrijfs gedeelte is een architectenbureau gevestigd.

Het gebouw ligt op enkele meters van de straat in een siervoortuin. Het terrein is links van de boerderij toegankelijk via een onverhard pad. Rondom het pand ligt gras. Rechts bevindt zich een smalle strook, waarna het buurperceel volgt. Aan de linkerzijde is een ruime tuin met daarin het reeds genoemde bijgebouw (dat recent is uitgebreid). Voor dit gebouw bevindt zich een gemetselde waterput. Achter op het terrein ligt een moderne schuur.

De voorganger van de boerderij op het minuutplan van 1832

Hoofdvorm

De eenlaags boerderij op rechthoekige plattegrond is opgetrokken in machinaal geproduceerde rode baksteen en gemetseld in kruisverband. Het vernieuwde bedrijfsgedeelte is eveneens opgebouwd uit rode bakstenen, echter is het gemetseld in halfsteens verband. Bovenaan de langsgevels bevindt zich een bloktand. Het gebouw wordt afgedekt door een enige decennia oud zadeldak van rode Muldenpannen met wolfeind aan de achterzijde. Omdat zich aan de voorzijde geen wolfeind bevindt, heeft de boerderij een voor deze streek uitzonderlijke topgevel met tuit. Ook de indeling van de gevel – met een luik tussen twee kleine vensters – is opmerkelijk. Ter hoogte van de brandmuur steekt een gemetselde schoorsteen uit het dak. Het houtwerk is wit, grijs en donkergroen geschilderd.

Voorgevel

Op de begane grond bevinden zich drie zesruits schuifvensters: links twee grote exemplaren en rechts een kleiner exemplaar (ter hoogte van de opkamer). Boven de vensters bevindt zich een anderhalfsteens strekse boog, eronder een nieuwe hardstenen lekdorpel en aan weerszijden een houten luik. Onder het opkamervenster is onder een rollaag het keldervenster geplaatst, waarvoor zich ongelijk gevormde smeedijzeren diefijzers bevinden. Op de verdieping is links en rechts onder een strekse boog een klein enkelruits venster aanwezig. In het midden is een houten luik onder een strekse boog geplaatst. Op de hoeken kraagt de gevel iets uit. Ter hoogte van de balklaag en gordingen bevinden zich smeedijzeren muurankers op de gevel. In de top is een hals gemetseld.

Voorgevel

Detail verdieping voorgevel

Detail keldervenster

Linkerzijgevel

In de linkerzijgevel zijn in het bedrijfsgedeelte van links naar rechts de volgende elementen aanwezig: een dubbele houten deur onder een anderhalfsteens segmentboog, een getoogd vierruits stalvenster van beton met aan de bovenzijde een getoogde rollaag en aan de onderzijde een ventilatieopening en gemetselde lekdorpel, een getoogde houten onder- en bovendeur onder een getoogde rollaag, een getoogde dubbele houten deeldeer (met bijzonder gevormd vierruits venster) onder een gemetselde korfboog, een getoogde houten deur onder een getoogde rollaag, vier stalvensters zoals beschreven en ten slotte een getoogde houten deur onder een getoogde rollaag. Direct na deze deur sluit het nieuwere bedrijfsgedeelte aan op het oudere voorhuis. De indeling van het voorhuis bestaat uit een voordeur tussen twee vensters. De voordeur is een houten deur met hardstenen dorpel en tweeruits bovenlicht onder een anderhalfsteens strekse boog. De vensters zijn zesruits schuifvensters onder een anderhalfsteens strekse boog, met een nieuwe hardstenen lekdorpel en houten luiken.

Onder het eerste stalvenster van links is een steen ingemetseld met daarin de tekst: "28-6-'51 N. Smulders". Bovenaan de gevel van het woongedeelte bevindt zich een viertal smeedijzeren muurankers. Langs de dakvoet bevindt zich een moderne zinken goot. In het dak zijn vijf moderne tuimelvensters aangebracht.

Linkerzijgevel links

Detail gevelsteen

Detail deeldeer

Woongedeelte linkerzijgevel

Rechterzijgevel

Het linkerdeel van de rechterzijgevel wordt gevormd door het voorhuis. Hier zijn twee zesruits schuifvensters aanwezig, echter het rechter venster is nieuw aangebracht. Aan de bovenzijde bevindt zich een rollaag, aan de onderzijde een hardstenen lekdorpel.

In het bedrijfsgedeelte bevinden zich vijf getoogde vierruits stalvensters van beton onder een getoogde rollaag. Aan de onderzijde zijn een ventilatieopening en een gemetselde lekdorpel aanwezig. Rechts hiervan zijn twee getoogde houten deuren onder een rollaag, waartussen een enkelruits venster met rollaag en gemetselde lekdorpel. Vervolgens bevindt zich hierna een

stalvenster zoals beschreven, een getoogd deurtje (voor de varkens) met een getoogde rollaag boven en een rollaag aan de onderzijde en geheel rechts een stalvenster zoals beschreven. Bovenaan de gevel van het voorhuis is een vijftal smeedijzeren muurankers aanwezig. Langs de dakvoet is een moderne zinken goot. In het dak zijn zich zeven moderne tuimelvensters geplaatst.

Rechterzijgevel voorhuis

Rechterzijgevel bedrijfsgedeelte

Achtergevel

Op de begane grond van de achtergevel is recent een vensteropening dichtgemetseld. Op de verdieping is voorts een groot dubbel venster gecreëerd, waarvoor twee luiken zijn geplaatst die op rails opzij geschoven kunnen worden. Op de hoeken bevindt zich de uitkragende dakvoet van de zijgevels. Onder de dakvoet van het wolfeind is een moderne zinken bakgoot aanwezig.

Achtergevel

Interieur

Binnen is de boerderij voor een groot deel in de oorspronkelijke staat teruggebracht, nadat door de vorige bewoners het een en ander achter wandjes, pleister- en verflagen was verstopt. De oorspronkelijke indeling is nog aanwezig: de voordeur komt direct in de herd uit. Hier bevindt is een grote schouw met bordenlijst, kachel, ovendeurtje, stookopeningen en een licht naar de stal. Links hiervan heeft men de wand betimmerd met drie kasten (waarvan twee bedsteden). De kast rechts is iets later geplaatst, maar deze heeft wel dezelfde stijl. Vanuit de herd zijn twee voorkamers bereikbaar, waartussen ook ooit bedsteden waren. Achter de herd

ligt de geut, de tegenwoordige keuken. Van daaruit zijn de kelder en opkamer te bereiken. De kelder heeft een aparte toegangsdeur, terwijl het trapje naar de opkamer nog opklapbaar is. In de opkamer bevindt zich een bedstee. Op de zoldering boven het voorhuis is het gemetselde rookkanaal zichtbaar, net als het enig overgebleven oude houten spant met telmerk. De balklagen in het voorhuis zijn intact.

Ook de stal is bereikbaar via de keuken. Hoewel het stalgedeelte van vlak na de Tweede Wereldoorlog dateert, heeft het een klassieke indeling. De koeien stonden vooraan in de grupstal, waarna de paarden, varkens en karren volgden. De zolder werd gebruikt voor opslag. In de koeienstal is een viertal betonnen pilaren aanwezig, waarop betonnen balken rusten. Tussen de balken bevindt zich een gemetseld plafond. De wanden zijn gecementeerd en geschilderd. Op de zolder zijn vijf gebinten aanwezig. Tegen de brandmuur staan een kachel en een waterketel.

Schouw in de herd

Kasten links van de schouw

Trapje naar de opkamer

Voormalige koeienstal

Bijgebouw

Het kleine bijgebouw in de tuin was vermoedelijk een esthuis, een huisje met daarin een droogoven voor mout, graan of hop. Gezien de bepleistering van de wanden binnen en de aanwezigheid van een mestput was het tevens of later in gebruik als stalletje. Recent is aan beide kopgevels een gepotdekseld volume aangebouwd. Hierbij is de oude gevel in het interieur blijven staan. Het oorspronkelijke gebouw is opgetrokken in rode baksteen en gemetseld in wild verband. Bovenaan de langsgevels bevindt zich een gemetselde bloktand. Het geheel wordt afgedekt door een zadeldak van blauwe Hollandse gegolfde pannen. Langs de dakvoet is een recente zinken goot aanwezig. Op het dakvlak aan de straatkant bevindt zich een overhoeks geplaatste, gemetselde schoorsteen. In de voorgevel (straatzijde) is een houten deur met ruitje geplaatst. Links daarvan bevindt zich een kleine vierkante opening met ruitje.

In de oorspronkelijke linkerzijgevel zijn twee houten deuren aan weerszijden van een vijfdeling ijzeren stalvenster. De nieuwe linkerzijgevel bevat een dubbele enkeruits deur en ter hoogte van de zoldering een houten luik. In de achtergevel zijn een dubbele enkelruits deur en een enkelruits deur geplaatst. De oorspronkelijke rechterzijgevel bevat twee deuropeningen en een houten luik ter hoogte van de zoldering. Ook in de nieuwe rechterzijgevel zijn twee enkelruits deuren en een houten zolderluik geplaatst.

De binnenzijde van de oorspronkelijke wanden van het bijgebouw is voor een deel geschilderd in wit en groen. Onder de verflagen zijn op de wanden resten van leem aanwezig. Het overhoeks geplaatste rookkanaal komt uit in een hoek van de ruimte. Tegenwoordig is er een kachel op aangesloten. Op de vloer bevinden zich plavuizen, maar die zijn recent neergelegd. Een groot deel van de kapconstructie is nog oorspronkelijk. Het dak is aan de binnenzijde betimmerd.

Voorgevel/rechterzijgevel esthuis

Binnenzijde oude rechterzijgevel

Kapconstructie

Binnenzijde oude linkerzijgevel

Waterput

De waterput is een ronde gemetselde put van gele IJsselsteen. De bovenzijde is afgedekt met een gepleisterde rollaag.

3 Waardering

De boerderij Spurkstraat 90 te Berlicum is cultuurhistorisch van waarde als onderdeel van de agrarische ontwikkeling van de omgeving in de negentiende en twintigste eeuw. De grond waarop de boerderij staat heeft een nog veel rijkere historie. Het pand is voorts cultuurhistorisch waardevol als voorbeeld van de Wederopbouw in dit gebied. Nadat het gebouw tijdens de Tweede Wereldoorlog zwaar beschadigd raakte, werd het zo snel als mogelijk volledig herbouwd. Doordat hierbij in de stijl van de eigen tijd werd gebouwd, is de geschiedenis van de boerderij goed afleesbaar. Hiermee is tevens sprake van architectuurhistorische waarde. Ook de voor deze streek uitzonderlijke topgevel is architectuurhistorisch interessant te noemen. In het interieur van het voorhuis zijn verrassend veel authentieke elementen bewaard gebleven en ook het exterieur is nauwelijks gewijzigd sinds 1951. De grotere ingrepen hebben plaatsgevonden in de rechterzijgevel en achtergevel, maar deze zijn niet beeldbepalend voor de boerderij.

Ten slotte is door de aanwezigheid van de waterput en het esthuis sprake van een klassiek boerenerf. De combinatie van deze elementen met de boerderij geeft het geheel ensemblewaarde.